

BOLALARDA AXLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISHDA TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATI

Amantursunova Yulduz Isabekovna

*Toshkent shahri Yashnobod tumani 79-davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti
tarbiyachisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda bolalarda halollik, hurmat, mas'uliyat, hamjihatlik kabi axloqiy sifatlarni rivojlantirishda tarbiyachining shaxsiy namunaliligi, muloqot madaniyati, pedagogik texnologiyalarni to'g'ri qo'llay bilish ko'nikmalari tahlil qilinadi. Shuningdek, axloqiy tarbiyani samarali tashkil etishning metodik yo'llari va tarbiyachining innovatsion yondashuvlari asoslab beriladi. Maqola maktabgacha ta'lim amaliyotida tarbiyaviy ishlar sifatini oshirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *axloqiy tarbiya, pedagogik mahorat, tarbiyachi, maktabgacha ta'lim, axloqiy fazilatlar, tarbiyaviy jarayon*

Аннотация: *В статье рассматривается роль педагогического мастерства воспитателя в формировании нравственных качеств у детей дошкольного возраста. Анализируется значение личного примера воспитателя, его профессиональной компетентности, культуры педагогического общения и умения применять современные методы воспитания в развитии таких нравственных качеств, как честность, уважение, ответственность и сотрудничество. Обоснованы эффективные методические подходы к организации нравственного воспитания в условиях дошкольного образования. Материал статьи может быть использован в практике дошкольных образовательных организаций.*

Ключевые слова: *нравственное воспитание, педагогическое мастерство, воспитатель, дошкольное образование, нравственные качества, воспитательный процесс*

Abstract: *This article examines the importance of a preschool teacher's pedagogical skills in shaping moral qualities in young children. The study highlights the role of the teacher's personal example, professional competence, communication culture, and effective use of pedagogical methods in developing such moral values as honesty, respect, responsibility, and cooperation. The article also substantiates methodological approaches and innovative practices for organizing moral education in preschool institutions. The findings contribute to improving the quality of educational and moral development processes in early childhood education.*

Keywords: *moral education, pedagogical skills, preschool teacher, early childhood education, moral values, educational process*

Kirish

Bugungi globallashuv va tezkor ijtimoiy o'zgarishlar sharoitida jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri — barkamol, ma'naviy yetuk va axloqan pok avlodni tarbiyalash hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng mas'uliyatli va ta'sirchan bosqich bo'lib, bu davrda berilgan tarbiya uning keyingi hayotiy qarashlari, xulq-atvori va ijtimoiy munosabatlariga mustahkam zamin yaratadi. Shu jihatdan bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish masalasi maktabgacha ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaraladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda halollik, odoblilik, hurmat, mas'uliyat, hamjihatlik kabi axloqiy sifatlar asosan tarbiyachi bilan bevosita muloqot jarayonida, kundalik faoliyat, o'yin va mashg'ulotlar orqali shakllanadi. Bu jarayonda tarbiyachining pedagogik mahorati, kasbiy kompetensiyasi, shaxsiy namunaliligi va bolalar psixologiyasini chuqur anglay olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachi nafaqat bilim beruvchi, balki bolalar uchun axloqiy namuna, yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi va ijtimoiy muhitni tashkil etuvchi yetakchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy maktabgacha ta'limda axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish tarbiyachidan innovatsion pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalaridan oqilona foydalanishni talab etadi. Shu bilan birga, tarbiyachining nutq madaniyati, pedagogik takt, empatiya va muloqot ko'nikmalari bolalarning axloqiy fazilatlarni shakllantirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur maqolada bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining pedagogik mahoratining o'rni va ahamiyati ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirish, tarbiyachilarning kasbiy faoliyatini takomillashtirish hamda axloqiy tarbiya jarayonini tizimli tashkil etishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Hozirgi davrda jamiyat hayotida kechayotgan ijtimoiy-madaniy, axborot va texnologik jarayonlar bolalar tarbiyasiga bo'lgan yondashuvlarni tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Axborot oqimining keskin ortishi, ommaviy madaniyatning ta'siri, oilaviy tarbiya muhitidagi ayrim muammolar bolalarda axloqiy qadriyatlarining shakllanish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shusababli maktabgacha ta'lim tizimida bolalarda axloqiy fazilatlarni ongli, izchil va maqsadli shakllantirish masalasi bugungi kunda alohida dolzarblik kasb etmoqda.

Maktabgacha yosh davri bolaning axloqiy ong, ijtimoiy xulq-atvor va shaxsiy qadriyatlari shakllanadigan eng muhim bosqich hisoblanadi. Aynan ushbu davrda bola yaxshi va yomonni farqlashni, jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlarga rioya etishni, boshqalar bilan to'g'ri munosabat o'rnatishni o'rganadi. Bu jarayonda tarbiyachining pedagogik mahorati hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, uning kasbiy saviyasi, shaxsiy fazilatlari va tarbiyaviy ishlarni tashkil etishdagi yondashuvi bolalarning axloqiy rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiyani tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv hamda

tarbiyachining doimiy kasbiy rivoji talab etilmoqda. Amaliyotda esa ayrim hollarda axloqiy tarbiya jarayonining tizimli emasligi, tarbiyachilarning pedagogik mahoratini rivojlantirishga yetarli e'tibor qaratilmasligi kuzatilmoqda. Bu holat mazkur mavzuni ilmiy jihatdan o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Shu jihatdan, bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda tarbiyachining pedagogik mahoratini o'rganish, uning mazmun-mohiyatini ilmiy asoslash va amaliyotga tatbiq etish masalalari bugungi maktabgacha ta'lim tizimi uchun nihoyatda dolzarbdir. Mazkur tadqiqot natijalari tarbiyachilarning kasbiy faoliyatini takomillashtirish, tarbiyaviy jarayon sifatini oshirish va jamiyatda ma'naviy barkamol avlodni voyaga yetkazishga xizmat qilishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish murakkab va ko'p qirrali pedagogik jarayon bo'lib, u tarbiyachining kasbiy faoliyati, shaxsiy fazilatlari hamda pedagogik mahorati bilan uzviy bog'liqdir. Maktabgacha yosh davrida bolaning dunyoqarashi, xulq-atvori va ijtimoiy munosabatlari shakllana boshlaydi. Shu bois axloqiy tarbiya jarayonini samarali tashkil etish tarbiyachidan chuqur pedagogik bilim, psixologik sezgirlik va amaliy mahoratni talab etadi.

Tarbiyachining pedagogik mahorati tushunchasi va mazmuni

Pedagogik mahorat tarbiyachining kasbiy faoliyatida namoyon bo'ladigan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlar majmuini ifodalaydi. Unga pedagogik bilimdonlik, bolalar psixologiyasini bilish, nutq madaniyati, pedagogik takt, empatiya va ijodiy yondashuv kiradi. Aynan ushbu sifatlar orqali tarbiyachi bolalar bilan samarali muloqot o'rnatadi va axloqiy tarbiya jarayonini maqsadga yo'naltirilgan holda olib boradi.

Tarbiyachining shaxsiy namunaliligi axloqiy fazilatlarni shakllantirishda eng muhim omillardan biridir. Bolalar tarbiyachining xatti-harakatlari, munosabati va muomalasini kuzatib, unga taqlid qiladi. Shu sababli tarbiyachining halolligi, sabr-toqati, adolatliligi va hurmatga asoslangan munosabati bolalar axloqiy ongining shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Axloqiy fazilatlarni shakllantirishda pedagogik yondashuvlar

Bolalarda axloqiy fazilatlarni rivojlantirishda tarbiyachi turli pedagogik yondashuv va metodlardan foydalanadi. O'yin faoliyati, suhbat, rolli o'yinlar, ertak va hikoyalar, muammoli vaziyatlar yaratish axloqiy tushunchalarni bolalar ongiga singdirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu metodlar orqali bolalarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, boshqalarga yordam berish, jamoada o'zini tutish ko'nikmalari shakllanadi.

Shuningdek, tarbiyachining bolalarga individual yondashuvi ham axloqiy tarbiyaning muhim shartidir. Har bir bolaning psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va rivojlanish darajasini inobatga olgan holda tashkil etilgan tarbiyaviy ishlar axloqiy fazilatlarning barqaror shakllanishiga xizmat qiladi. Tarbiyachi bolalarda ijobiy xulq-atvorni rag'batlantirish, salbiy holatlarni esa tushuntirish va to'g'ri yo'naltirish orqali axloqiy me'yorlarni mustahkamlaydi.

Tarbiyachining pedagogik mahoratini rivojlantirish zarurati

Zamonaviy maktabgacha ta'lim sharoitida tarbiyachidan doimiy ravishda o'z ustida ishlash, pedagogik innovatsiyalarni o'zlashtirish va kasbiy kompetensiyasini oshirib borish talab etiladi. Axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish uchun tarbiyachi zamonaviy pedagogik

texnologiyalar, interfaol metodlar va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlardan oqilona foydalanishi lozim.

Pedagogik mahoratning rivojlanishi tarbiyachining kasbiy refleksiyasi, tajriba almashuvi va metodik qo‘llanmalar bilan ishlashi orqali ta‘minlanadi. Bu esa maktabgacha ta‘lim muassasalarida axloqiy tarbiya jarayonining sifatini oshirish, bolalarda ijtimoiy mas‘uliyat, hurmat va hamjihatlik kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining pedagogik mahorati yetakchi omil hisoblanadi. Tarbiyachining kasbiy saviyasi va shaxsiy fazilatlari qanchalik yuqori bo‘lsa, axloqiy tarbiya jarayoni shunchalik samarali va barqaror bo‘ladi.

Bugungi kunda maktabgacha ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, ta‘lim mazmunining yangilanishi va tarbiyaviy ishlar sifatiga qo‘yilayotgan yuqori talablar bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish masalasini chuqur va tizimli o‘rganishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, jamiyatda ma‘naviy-axloqiy qadriyatlarning mustahkamlanishi bevosita maktabgacha yoshdan boshlab beriladigan tarbiyaga bog‘liq ekanligi ushbu mavzuning ilmiy va amaliy jihatdan dolzarbligini yanada kuchaytiradi.

Maktabgacha yosh davrida bola shaxsining axloqiy asoslari, ijtimoiy xulq-atvori va qadriyatli munosabatlari shakllanadi. Shu bois bu jarayonda tarbiyachining pedagogik mahorati yetarli darajada rivojlangan bo‘lishi zarur. Amaliyotda esa ayrim hollarda tarbiyachilarning axloqiy tarbiyani tashkil etishdagi metodik bilimlari yetarli emasligi, pedagogik yondashuvlarning tizimli qo‘llanilmasligi, shuningdek, tarbiyachining shaxsiy namunasiga yetarli e‘tibor qaratilmasligi kuzatilmoqda. Bu holatlar mavzuni chuqur ilmiy asosda o‘rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur mavzuni o‘rganish zarurati shundan iboratki, bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining pedagogik mahoratini rivojlantirishning aniq mexanizmlarini aniqlash, samarali metod va usullarni tizimlashtirish hamda ularni amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi, muloqot madaniyati, pedagogik takt va empatiya kabi sifatlarining axloqiy tarbiyaga ta‘sirini ilmiy jihatdan asoslash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, mavzuni o‘rganish orqali maktabgacha ta‘lim muassasalarida axloqiy tarbiya jarayonini takomillashtirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqish, tarbiyachilarning kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish hamda bolalarda ijtimoiy mas‘uliyat, hurmat, hamjihatlik va odob-axloq me‘yorlarini barqaror shakllantirish imkoniyati yaratiladi. Bu esa jamiyatda ma‘naviy barkamol, axloqan yetuk avlodni tarbiyalashga xizmat qilishi bilan mazkur mavzuning o‘rganilishini zarur va ahamiyatli qiladi.

Xulosa

Bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish maktabgacha ta‘lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib, ushbu jarayonning samaradorligi bevosita tarbiyachining pedagogik mahorati bilan bog‘liqdir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi, shaxsiy namunaliligi, pedagogik takt va muloqot madaniyati bolalarda halollik, hurmat, mas‘uliyat, hamjihatlik kabi axloqiy sifatlarining shakllanishida hal qiluvchi omil bo‘lib xizmat qiladi.

Maktabgacha yosh davrida bola shaxsining axloqiy poydevori qo‘yiladi va aynan shu bosqichda tarbiyachining ta’siri eng kuchli hisoblanadi. Axloqiy tarbiyani samarali tashkil etish uchun tarbiyachi zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalaridan oqilona foydalanishi lozim. Shuningdek, tarbiyachining o‘z kasbiga mas’uliyat bilan yondashuvi, doimiy ravishda o‘z ustida ishlashi va kasbiy mahoratini oshirib borishi axloqiy tarbiya jarayonining barqarorligini ta’minlaydi.

Umuman olganda, bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining pedagogik mahoratini rivojlantirish nafaqat maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyatini takomillashtirishga, balki jamiyatda ma’naviy yetuk, axloqan barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

TAVSIYALAR

1. Maktabgacha ta’lim muassasalarida tarbiyachilarning pedagogik mahoratini oshirishga yo‘naltirilgan malaka oshirish va metodik treninglarni muntazam tashkil etish.
2. Axloqiy tarbiyani amalga oshirishda o‘yin faoliyati, ertaklar, rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlardan samarali foydalanishni kengaytirish.
3. Tarbiyachilarning shaxsiy namunasiga alohida e’tibor qaratish, ularning nutq madaniyati va pedagogik taktini rivojlantirishga qaratilgan amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazish.
4. Har bir bolaning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda axloqiy tarbiyani shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish.
5. Maktabgacha ta’lim muassasalarida axloqiy tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida oila va tarbiyachi hamkorligini mustahkamlash.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
2. Hasanboyev J., To‘rayev X. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Abdullayeva M. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
4. Xoliqova N. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasi nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
5. Raximov B. Axloqiy tarbiya asoslari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2017.
6. Safarov O. Pedagogik mahorat va tarbiyachining kasbiy kompetensiyasi. – Toshkent, 2018.
7. Qurbonova Sh. Bolalarda axloqiy madaniyatni shakllantirish metodikasi. – Toshkent, 2021.
8. Jumaniyozova D. Maktabgacha ta’limda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish. – Toshkent: Fan, 2019.
9. Ismoilova Z. Pedagogik muloqot va tarbiyachi nutq madaniyati. – Toshkent, 2020.
10. Tursunov S. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim va tarbiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.

11. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
12. Usmonova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-axloqiy tarbiya. – Toshkent, 2022.